

VLOGA TELEVIZIJE V VSAKDANJEM DRUŽINSKEM ŽIVLJENJU V URBANEM BURKINA FASU

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izveček: Članek analizira gledanje televizije, ki poleg nakupovanja, kuhanja in tudi branja spada med aktivnosti, ki po De Certeauju sestavljajo prakso vsakdanjega življenja. Pogovor o televiziji avtorica uporablja hkrati kot vir informacij in metodološko orodje za razumevanje dejanj in besed prebivalcev Bobo Dioulassoja. Raziskava in interpretacija nadaljujeta tradicijo raziskav materialne kulture in potrošnje z namenom, da bi (s predmeti in prakso) interpretirali družbeno življenje. Na podlagi etnografskega gradiva članek obravnava naslednje teme: tradicijo in sodobnost, nove oblike skupnega prehranjevanja, lokalizacija globalnih oblik, odkrivajoče in prikrivajoče oblike obrekovanja.

Ključne besede: televizija, skupno prehranjevanje, Zahodna Afrika, Burkina Faso, urbanost, etnografija

Abstract: The article provides an analysis of television watching that, following de Certeau, like shopping, cooking or reading, has become one of the activities that constitute the practice of everyday life. The author uses »TV talk« both as a source of information and as a methodological tool for understanding the actions and words of the inhabitants of Bobo-Dioulasso. The research is a continuation in the tradition of the study of material culture and consumption in order to interpret social life (through material objects and practices). The ethnographic data provides the following themes for discussion: tradition and modernity; new forms of commensality; localisation of global forms; and revealing and concealing forms of gossip.

Key words: television, commensality, West Africa, Burkina Faso, urbanity, ethnography

Uvod

Večina antropologov in sociologov, ki preučuje odnos do televizije v različnih svetovnih družbah in kulturah, zagovarja idejo, da vpliva televizije na določeno skupnost in pa odnosa do nje in televizijskega programa ni mogoče razumeti brez upoštevanja načinov, na katere ljudje v teh družbah govorijo o televiziji (Wilk 2002; Askew 2002; Schulz 2001; Abu-Lughod 2005). V študiji o gledanju televizije v družinah iz različnih delov sveta je James Lull ugotovil, da so pogovori gledalcev o tem, kar se dogaja na televizijskem ekranu, »ena od najmočnejših oblik empiričnih dokazov, ki jih je treba upoštevati«, če želimo verodostojno raziskati družbene in kulturne aspekte televizije. Kot pravi Lull, »se občinstvo oblikuje na podlagi [govora] o televiziji« (1988:17). V pričujočem članku ne raziskujem zgolj povezav med televizijo in družbo, temveč predstavljam analizo gledanja televizije, ki poleg nakupovanja, kuhanja in tudi branja spada med aktivnosti, ki sestavljajo prakso vsakdanjega življenja (de Certeau 2007; de Certeau, Giard & Mayol 1998), pogovor o televiziji pa hkrati uporabljam kot vir informacij in metodološko orodje za razumevanje dejanj in besed prebivalcev Bobo Dioulassoja. To, da so ljudje »preokupirani« z gledanjem televizije, lahko razumemo kot del širše politike potrošnje, ki nam sporoča o 'bivanju v svetu' (*being-in-the-world*) (Hansen 1999: 220). Podobno kot pri uživanju hrane gre pri gledanju televizije za uživanje podob, s čimer gledalci izražajo svoj položaj v družbi. Tako moja raziskava in interpretacija nadaljujeta tradicijo raziskav materialne kulture¹ in potrošnje z namenom, da bi (s predmeti in prakso) interpretirali družbeno življenje² (Miller 1995; Appadurai 1986; Friedman 1994).

V moji etnografiji gledanja televizije in spremljevalnih diskusij o temah, povezanih (in nepovezanih) s televizijskim programom, so na dan prišla številna za antropologijo zanimiva vprašanja. Problematika tradicije in sodobnosti, oziroma boljše rečeno kontinuitete in sprememb, nove oblike komensalnosti, lokalizacija globalnih oblik, odkrite in prikrite oblike obrekovanja so le nekatere med temami, ki bi jih na podlagi zbranega gradiva lahko obravnavali. V pričujočem članku se bom ukvarjala predvsem s tem, kako je v trenutku, ko je televizija postala prestižni objekt, okoli katerega se odvijajo družabne interakcije, gledanje televizije skupaj s prehranjevanjem oblikovalo novo obliko komensalnosti oziroma skupnega prehranjevanja – uživanja; obravnavala bom tudi pogovore, ki spremljajo gledanje televizije, na primer obrekovanje, pogovor o dogodkih iz vsakdanjega življenja, obrekovanje ljudi in televizijskih programov. Komentarji ob gledanju televizije pričajo tudi o tem, kako si ljudje s pomočjo družbenih mrež zagotavljajo mesto v svoji skupnosti. V članku bom vse omenjene teme obravnavala na podlagi etnografskih primerov pogovorov na dvoriščih oziroma v domovih in vzporednih opisov vsebine televizijskih programov. Prav tako bom predstavila nekatere reakcije javnosti, ki se o televizijskem programu občasno pojavijo v lokalnem časopisju. Etnografsko gradivo o gledanju televizije v urbanem Burkina Fasu bom analizirala tudi s stališča obstoječe antropološke literature o gledanju televizije.

izšla leta 1996, pa tudi zbornikov in monografij, so se v sodobnih antropoloških raziskavah Sloveniji pojavile šele v zadnjih nekaj letih (glej Lunaček 2010; Debevec 2010; Mlekuž 2011; Gregorič Bon 2011). V Sloveniji je bila materialna kultura dolgo časa predmet etnoloških raziskav na slovenskem ozemlju in ne antropoloških raziskav na zunajevropskem terenu.

1 Glej tudi pregledni tekst Victorja Buchlija (2002).

2 Medtem, ko so od druge polovice osemdesetih let 20. stoletja v Veliki Britaniji tovrstne raziskave prišle v ospredje s pomočjo številnih znanstvenih revij, kot na primer *The Journal of Material Culture*, ki je prvič

* Dr. Liza Debevec, socialna antropologinja, znanstvena sodelavka na Inštitutu za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU in gostujoča predavateljica, docentka, na Oddelku za socialno antropologijo Univerze v Addis Ababi, Etiopija. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: liza.debevec@zrc-sazu.si

Televizija kot vir zabave in znak prestiža

Za boljšo umestitev v lokalni kontekst naj začnem s kratkim orisom zgodovine televizije v Burkina Fasu, tako z vidika televizorja kot luksuznega predmeta, ki uteleša »sodobnost in [človeške] dosežke« (Silverstone 1994: 78), kot tudi z vidika televizije kot nacionalne institucije.

V Bobo Dioulassoju, kot tudi drugje v Burkina Fasu in Afriki, igra televizija pomembno vlogo v vsakdanjih družbenih odnosih/interakcijah (Rowlands 1994; Abu-Lughod 1995; Schulz 2001). Preden je televizor v številnih gospodinjskih srednjega sloja postal nekaj vsakdanjega, so ljudje poslušali radio in pogosto preživeli večer ob pripovedovanju in poslušanju zgodb. Kljub temu, da lokalne radijske postaje še vedno predvajajo oddaje s pripovedmi v lokalnih jezikih, je danes pripovedništvo skorajda izginilo iz vsakdanjega življenja urbanih Burkinafincev, radio pa je postal drugotnega pomena. Tako kot so se v preteklosti zbirali okoli pripovedovalca ali pa radijskega sprejemnika, se danes ljudje zbirajo pred televizijskim sprejemnikom. Televizija je nadomestila radijski sprejemnik kot predmet, ki lastnika pred opazovalci prikazuje kot nekoga, ki je »kuk« in »civiliziran« (Touré 2003: 1). Televizor največkrat zaseda osrednje mesto v dnevni sobi, stoji na zgornji polici velike omare ali na posebno oblikovani televizijski omarici, in kadar ni v uporabi, je pokrit s kosom blaga ali posebej zanj skvačkanim ali izvezenim pregrinjalom.

Seveda televizijskega sprejemnika ne premore vsak in zato ta ostaja predmet poželenja – statusni simbol – ki si ga želijo številni prebivalci Bobo Dioulassoja. Tisti, ki doma nimajo televizorja, se pogosto odpravijo na obisk k bližnjim sorodnikom ali sosedom, ali morda do najbližjega lokala ali trgovine, katere lastniki, da bi privabili redne stranke, pogosto investirajo v televizijski sprejemnik. V malih trgovinah, ki so skoraj na vsakem vogalu rezidenčnih delov mesta, prodajajo v glavnem suha živila, kot so mleko v prahu, sladkor, moka, riž, kruh, jajca, kava in čaj, ter tudi milo, praški in kreme. Moški tu kupujejo cigarete, otroci bombone in žvečilke. Premožnejši lastniki trgovine imajo v kotu trgovine TV sprejemnik, ki ob večerih privabi ljudi k spremljanju telenovel in preostalega TV programa. Ob spremljanju programa moški kupijo več cigaret, otroci več slaščic, torej televizija poskrbi tudi za zaslužek. Spremljanje TV programa v trgovini ali baru je primerno samo za moške (in otroke), saj posedanje zunaj hiše ni primerna dejavnost za ženske, kadar te niso v spremstvu moža ali drugih starejših moških sorodnikov.

Télévision Nationale du Burkina (TNB) – Nacionalna televizija Burkina Faso je program prvič predvajala 5. avgusta 1963.³ Med letoma 1973 in 1982 je predvajala oddaje štirikrat tedensko od 19. do 21. ure, od leta 1984 pa od torika do sobote med 19. in 22. uro. Od septembra 1998⁴ je predvajala 75 ur oddaj tedensko,⁵ tudi v času mojega doktorskega terenskega dela med novembrom 2000 in februarjem 2002. TNB ima en sam kanal, ki danes predvaja dnevni program.⁶

3 Več informacij o razvoju gledanja televizije v Podсахarski Afriki najdemo v Zeleza (2009).

4 Podatki so povzeti po spletni strani TNB in so žal pomanjkljivi.

5 Glej: <http://www.tnb.bf/institution/historique.php>, 23. 4. 2004.

6 Ob poznejših terenskih obiskih, od julija 2002, sem zabeležila gledanje novih televizijskih postaj, predvsem po letu 2005, ko so številne družine srednjega sloja, med katere spadajo tudi Bationojevi, dobile satelitske

Gledanje televizije kot skupna oblika prehranjevanja pri urbanih družinah

Nekega večera sredi tedna pridem na domače dvorišče. Na prašni cesti pred hišo ni nikogar razen ženske, ki prodaja ocvrtke, in njenih strank. Pred trgovino na vogalu zagledam množico ljudi, otroci se prerivajo, da bi se približali vratom. Iz trgovine prihaja znana melodija. Vem, da je čas za večerno nadaljevanko.⁷ Danes je to Catalina in Sebastian. Pred nekaj meseci morda Terra Nostra, Santa Barbara, Ciquinha Gonzaga, Café, La beauté du diable ali kaka druga med stotinami južnoameriških telenovel, ki so uspešno omrežile lokalne TV gledalce. V osemnajstih mesecih bivanja pri družini Bationo⁸ v času moje doktorske raziskave so jih ves čas predvajali in gledalci so se odzivali nanje z izjemnim navdušenjem. Kadarkoli je le mogoče, ljudje odložijo trenutno opravilo in spremljajo svoje najljubše TV oddaje.

Na našem dvorišču so zbrani vsi, od najmlajših, Souleymane in Kadi, do odraslih žensk, Mamou, Fati Fitinin in Fati Koroba, ki so pohitele z večernimi molitvami, da ne bi zamudile nadaljevanke. Gluhonemi prijatelji Yacoube, Youssoufa in Assetou so tudi tam in živahno razpravljajo o dogodkih v nadaljevanki. Sedijo na terasi pred dnevno sobo Mamou in Fati Fitinin, kjer čez dan televizijski sprejemnik stoji na prenosni omarici, pogrnjen s kosom blaga, ki preprečuje, da bi se prašil. V deževni dobi družina televizijo največkrat gleda v dnevni sobi, toda takrat so nekateri člani družine prikrajšani, saj je dnevna soba premajhna, da bi v njej sedeli vsi. Čeprav načeloma nihče nikogar ne prežene, pa velja nepisano pravilo, da nekateri mlajši člani družine in njihovi gostje ne sedijo na foteljih ali stolih v dnevni sobi, če niso bili posebej povabljeni. Odrasli imajo vedno prednost.

Edina oseba v družini, ki nikoli ne gleda televizijskega programa, je Mama,⁹ ki kot večina starejših muslimank in muslimanov večere preživi ob molitvi v lokalni mošeji. Po vrnitvi domov se usede pred svojo hišo in poje večerjo iz pogrehtih ostankev kosila, včasih pa pripravi še kakšno dodatno jed. Med nadzorom kuhanja (Mama priskrbi sestavine, kuha pa eno izmed mladih deklet ali dekla) prebira molitve ali prešteva zaslužek dnevne prodaje karitejevega masla ali muslimanskih molekov. Mama je na nek način utelešenje tradicije v družini Bationo, saj je edina, ki vedno je z roko (ne uporablja pribora) in pri tem največkrat sedi na tleh; redno moli; ne gleda televizije in ne posluša radia, in ko kuha, največkrat uporablja tradicionalno ognjišče in ne plinskega gorilnika kot mlajše in največkrat premožnejše sodobne gospodinje. Nekateri med TV gledalci, predvsem otroci, ob spremljanju TV programa večerjajo pogrehte ostanke kosila, riž ali koruzni močnik z omako. Tisti, ki so ta dan imeli srečo in jim je kdo podaril kakšen kovanec (vse od 25 do 100 FCFA),¹⁰ so si pri uličnih prodajalcih morda kupili ocvrt sladki krompir, jam ali morda porcijo kuhane-ga fižola, da ga primešajo k rižu in omaki, ki sta ostala od kosila. Vsi pa z največjo pozornostjo »požirajo« podobe s TV ekrana.

sprejemnike in lahko spremljajo številne mednarodne programe. Vendar to ni znatno vplivalo na obliko in vsebino pogovorov ob spremljanju TV programa.

7 Silverstone je zapisal: »Televizija je ciklični fenomen« in njeni redno predvajani programi nudijo »okvir za ure, dneve in tedne v letu« (1994: 15).

8 Imena informatorjev so spremenjena z namenom zaščite osebne identitete.

9 Mama je najstarejša oseba v družini in mama Mamou, Fati in Amadouja.

10 1€ = 655 FCFA.

Šele, ko se je današnja epizoda nadaljevanke končala, si Fati Fitinin in Mamou, ki sta prav tako že zmolili večerno molitev, postrežeta večerjo. Sedeta na udobne sedeže in krožnike in posodo s hrano postavita na malo mizico pred njima. Mamou in Fati imata majhen plinski štedilnik z dvema ploščama v svoji dnevni sobi, kjer pogrejeta jedi in si občasno pripravita tudi kakšno dodatno jed. V času, ko zelena solata in paradižnik nista predraga (od septembra do februarja), si ob večerih pogosto pripravita skledo mešane solate iz zelene solate, paradižnika in kumar. Solato zabelita z oljem (v katerem so prej cvrli meso ali ribe), s soljo, kisom in z jušno kocko. Če si to lahko privoščita, k solatnemu prelivu dodata tudi majonezo ali gorčico. Včasih si za večerjo pripravita 'špagete'¹¹ (*spaghetti*). V nasprotju z evropskim načinom kuhanja testenin v Burkina Fasu in tudi v sosednjih državah testenine pripravljajo podobno kot rižoto, kar pomeni, da najprej skuhamo osnovno omako, ki naj bi vsebovala vsaj malo mesa, nato pa ji dodajo vodo. Ko ta zavre, vanjo stresejo testenine, ki jih, potem ko so jih enkrat dobro premešali, kuhajo, dokler voda popolnoma ne povre in so testenine mehke oziroma že kar razpadle. V nasprotju z nami Burkinafasci redko kuhajo testenine ločeno od omake in ne marajo *al dente* skuhanih testenin, saj so po njihovem mnenju le dobro zmehčane zares prežete z okusom omake. Ker so testenine drago živilo (500 g testenin stane med 300 in 500 FCFA in nahrani največ štiri osebe), si Mamou in Fati jed največkrat pripravita le zase, za Mamo (in med mojim bivanjem pri družini tudi zame) in včasih še majhen krožnik za Amadouja in Fati Koroba, starejšega brata in njegovo ženo. Če jed ostane, jo razdelita po natančni hierarhiji, najprej bratom (od starejšega do mlajšega) in šele na koncu ženi mlajšega brata ali otrokom in deklam.¹² Kot sem zapisala že na drugem mestu, se s podarjanjem ali z nepodarjanjem hrane jasno izraža tako fiksen (starost, spol, prispevek k družinskemu proračunu) kot tudi bolj fleksibilen (trenutna volja, nedavni spori, itd.) del družinske hierarhije (Debevec 2004). Mamou nam (meni, Fati F., Mami in sebi) postreže večerjo med našim spremljanjem večernih poročil na državnem TV kanalu.

Tradicionalno prakso prehranjevanja oseb istega spola iz iste sklede je že pred časom nadomestilo individualno prehranjevanje, pri katerem ima vsak član družine svoj krožnik. Kljub temu, da vsak jé s svojega krožnika, pa največkrat sedijo skupaj. Vsak s svojim krožnikom v roki ima priložnost, da se pridruži preostalim, ki sedijo pred TV sprejemnikom in skupaj z njimi uživa hrano in podobe z ekrana.

Takšen način gledanja televizije ni značilen samo za družino Bationo. V večini primerov ljudje sedijo ob TV sprejemniku in delno spremljajo program, delno govorijo o dogodkih preteklega dne ali pa le komentirajo dogajanje na TV ekranu. Dejavnost gledanja televizije je v veliki meri omejena na urbano okolje, saj v večjem delu ruralnega Burkina Fasa ali ni električne napeljave ali ni televizijskih sprejemnikov. Toda povsod, kjer je televizija, lahko prepoznamo spremembe v interakciji med ljudmi. V naslednjem delu bom predstavila izsek dneva na terenu, ki sem ga preživela pri družini Sanou.

11 Tudi v lokalnem jeziku jih imenujejo *spaghetti*, kar je generično ime za vse vrste testenin; občasno jih imenujejo *macaroni* ali *les pâtes* (francoski izraz za 'testenine').

12 V vsaki družini imajo hišno pomočnico oziroma dekle, ki po navadi v mesto z dežele pride za nekaj let, da bi zaslužila za doto.

Sobota zjutraj, januar 2002

Za intervju z Edwige sem se dogovorila že pred časom, toda zaradi drugih obveznosti ga je vedno znova prestavljala. Jaz sem redno prihajala na njen dom, v upanju, da jo bom nekoč tam tudi našla. Neko sobotno jutro sem prišla na dvorišče okoli 8.30, z namenom, da bi jutro preživela v kuhinji z mladimi dekletimi ter tam počakala Edwige, ko bo opoldne prišla iz mesta, in z njo posnela intervju.

Ko vstopim skozi dvoriščna vrata, me pozdravita Edwigina otroka, osemletna Celestine in štiriletni Paul. Celestine vztraja, da bo ona potisnila moj moped na dvorišče,¹³ jaz pa ji rečem, da je še premajhna in da je moped zanjo pretežak. Na velikem dvorišču me pozdravi Grande maman (babica), ki slabo sliši in moram kričati v pozdrav. »*Aw ni sogoma, Mama!*« »*I danse, I danse, n deenmisen! Aw somogowdow?*« »*Heere doron ...*«¹⁴

Medtem ko se na dolgo pozdravljava, drži mojo roko in jo ves čas po malem stresa. Babičine starosti ne poznam, toda Edwige, ki je njena vnukinja, je stara 32 let, mamin najstarejši sin pa ima več kot 50 let. Babica je vedno vesela mojega obiska in z mano klepeta v lokalnem jeziku džula.

Povem ji, da sem se prišla pogovarjat z Edwige. Odgovori, da Edwige ni in da ne ve, kdaj se bo vrnila. Odgovorim ji, da vem in da bom to jutro pomagala pri pripravi kosila. Pravi, da je tako prav in potem s prefriganim izrazom na obrazu pristavi »*I tina dolo min?*«¹⁵ Dobro ve, da bom verjetno odklonila proseno pivo, zato se tako smeji. Sama je velika ljubiteljica prosenega piva¹⁶ in prav tako rada žveči tobak. Meni dekleta postrežejo z vodo in pridružim se jim pred kuhinjo, kjer začnemo pripravljati kosilo. Okoli 11^h pokliče Edwige in sporoči, da bo pozna, ker ima v šoli, kjer uči, sestanek. Rečem ji, da jo bom počakala. Opoldne me babica vpraša, ali sem lačna. Vljudno odgovorim, da sem dobro, in ona? Pravi da je sita od prosenega piva, toda jaz naj seveda jem, ker me voda pač ni mogla nasititi. Ugodim ji in si pri mizi v dnevni sobi postrežem kosilo. Paula in Celestine vprašam, ali bi rada jedla. Celestine pravi, da ni lačna, zato postrežem samo Paulu, ki mi daje natančna navodila za pravo kombinacijo omake in močnika. Skuhali smo omako iz okre, ki jo ponavadi jedo z 'mesnim prelivom' (*naan jii*), a tega Paul ne mara. Jaz pa ne maram lepljive 'okrine omake' (*gwaan naan*), zato smo zame pripravili še 'špinačno in arašidovo omako' (*furaburu ani tigemugunaan*), ki jo jem s koruznim močnikom, imenovanim *tô*. To je moja najljubša omaka.

Ko tako sedimo in jemo v babičini dnevni sobi, na televiziji začnejo predvajati brazilsko telenovelo z naslovom *La beauté du diable*. Paul je ves navdušen in začne vpiti »*La beauté du diable! La beauté du diable ...!*« Pritečejo tudi dekleta, vendar ne le z njihovega dvorišča, pridejo še štiri sosede, ki doma nimajo televizije. Vsi kot prikovani zrejo v ekran, komentirajo dogajanje in

13 Gre za izkaz spoštovanja do obiskovalca in nekaj, kar vsak dober gostitelj naredi za osebo, ki je od nje starejša ali uživa višji družbeni položaj. Ob odhodu se to ponovi in včasih gostitelj za obiskovalca moped celo vžge.

14 Prevod: »Dobro jutro, Mama.« »Dobrodošla, dobrodošla, moja hči (otrok). Kako je tvoja družina?« »Dobro so ...«

15 Prevod: »Ne boš pila prosenega piva?«

16 Ljudje iz etnične skupine Bobo, iz katere je babica, so veliki ljubitelji prosenega piva (razen tistih, ki so se spreobrili v islam). Na podeželju je *dolo* v določenem letnem času glavni vir hrane. Uživajo ga od jutra do večera, ponudijo ga tudi majhnim otrokom.

tiste med njimi, ki so zamudili prejšnji del, obveščajo o tem, kaj se je zgodilo. Na foteljih in sedežih v dnevni sobi sedijo glede na njihov položaj v družini. Najstarejši sedijo na udobnih foteljih, mlajši na stoli in najmlajši (oziroma dekle) na lesenih pručkah. Britanski antropolog Michael Rowlands, ki je raziskoval materialno kulturo v Kamerunu, meni, da »komensalnost oziroma 'skupno prehranjevanje' (ang. *commensality*) ne obsega samo hrane in pijače« in da je televizija »združevalna sila, ki zbliža sosede in družinske člane v intenzivno dejanje skupnega prehranjevanja« (1994: 158). Lull ravno tako meni, da je ena med družabnimi funkcijami televizije ravno 'povezovanje' (ang. *affiliation*) (1980: 203). Po njegovem mnenju lahko družina doživi solidarnost ob gledanju TV programa, ki sproži »smeh, žalost, jezo ali intelektualno stimulacijo« (Katz in Folkes v Lull 1980: 203). Takšno skupno »prehranjevanje« še vedno sledi mnogim zapovedim glede spolnega, starostnega in družbenega razslojevanja, ki so ključni del zahodnoafriškega vsakdana. Ni si mogoče predstavljati trenutka, ko bi si bili člani bobojske družine, ki sedijo pred televizijskim sprejemnikom, med seboj enaki. Mlajši člani družine morajo biti na primer vedno pripravljeni, da jih kdo med starejšimi pošlje nekaj opravil, ne glede na to, kako zanimiv je program v tistem trenutku. Prav tako mladi ne smejo s kletetom motiti starejših, ki gledajo televizijo, medtem ko odrasli lahko preglasijo TV program, pa mlajši pri tem nimajo besede. Kljub temu, da ljudje uživajo podobe v skupini, se vsak posameznik dobro zaveda svojega položaja. Kot je razvidno iz etnografskih primerov, je televizija postala nov predmet potrošnje, zato obiskovalcem, ki pridejo »uživat« televizijske podobe, ni treba ponuditi hrane oziroma pijače. Pomembni gostje bodo dobili boljši sedež z dobro vidljivostjo TV ekrana. Purnima Mankekar je pri raziskovanju gledanja televizije v Severni Indiji ugotovila, da je starejša generacija sedela na maloštevilnih stoli, medtem ko so otroci čepeli ali sedeli na tleh. Prav tako ženske niso mogle vedno prosto spremljati TV programa, kadar je bilo treba opraviti hišna opravila (1993: 549). Podobno za hierarhijo pri spremljanju TV programa in ženska opravila navaja tudi Dorothea Schulz v sosednjem Maliju (2001: 357).

Obrekovanje, kritiziranje in mreženje ali kako televizija odseva vsakdanje življenje

Kot sem omenila že uvodoma, so komentarji informatorjev ob gledanju televizije pogosto bolj zgovorni kot izjave, ki jih antropolog zbere z intervjujem. V takšnih pogovorih ljudje pogosto izrazijo svoje mnenje in prenašajo informacije, ne da bi se bali sodbe sogovornikov, saj je pogovor veliko manj nadzorovan, ker so ljudje osredotočeni na gledanje televizije in pogosto pogovoru ne sledijo pozorno. Ti mali klepeti se lahko sprevržejo v obrekovanje, ki ga v tem kontekstu lahko razumemo tudi kot »obliko neformalne komunikacije« (Paine 1967: 287) in »družabno aktivnost« (Van Vleet 2003: 492), ki pomaga doseči in obvarovati osebne interese (Paine 1967: 287). Nadalje pa obrekovanje »posamezniku ponudi zemljevid družbenega okolja s podatki o dogodkih, prebivalcih in njihovih dispozicijah« (Rapport 2002: 267). V nadaljevanju bom predstavila različne komentarje in pogovore, ki sem jih zabeležila pri Bationojevih med gledanjem televizije. Komentarje sem razdelila glede na oddajo, ob gledanju katere so nastali.

Ko burkinafaške ženske gledajo poročila, se njihovi komentarji pogosteje nanašajo na napovedovalce/ke in njihova oblačila kot pa na vsebino poročil. Kadarkoli je napovedovalka ženska, ko-

mentirajo, kako je oblečena. Ker so napovedovalke največkrat oblečene v ekstravagantna oblačila iz raznovrstnega afriškega blaga, po navadi pohvalijo izbor blaga in občudujejo njeno eleganco. »*A fani ce kanyi!*¹⁷ *Kako lepo je oblečena! To je prava afriška ženska, ne pa tiste suhljate tekmovalke za Miss Burkina, ki so jih kazali zadnjič!*«

Ko se poročila nadaljujejo in na ekranu spremljamo poročila o različnih dogodkih v državi, se gledalci pogosto ukvarjajo predvsem s tem, ali bodo na ekranu koga prepoznali. Zanimive so predvsem reakcije o političarkah in njihovih frizurah in oblačilih. »*A fle!*¹⁸ *Kakšno frizuro ima? In strašno se je zredila, pa ta obleka ji prav nič ne pristoji!*«

Poleg tega gledalci radi oznanjajo drugim prisotnim, da nekoga na ekranu osebno poznajo. Mamou in Fati F. se radi pohvalita, da poznata ljudi na pomembnih položajih, in tisti, ki se pojavljajo na televizijskih ekranih, veljajo še za posebej pomembne. »*Tisto je gospa Sawadogo, saj jo poznaš. Dela na ministrstvu za decentralizacijo. Njena sestrična je svakinja od naše prve sosede, veš tista, ki ima stojnico z oblekami ob glavni tržnici. Njena mama je iz iste vasi kot žena našega strica ...*«

Ob vseh teh tematikah, modi, lepoti in poznanstvih, se zdi vsebina poročil skoraj brez pomena. Le večji politični dogodki o hudih zločinih, vojnah in terorizmu dobijo »pravo« pozornost gledalcev. V času, ko so se začeli Natovi letalski napadi na Afganistan, oktobra 2001, so Bationojevi pozorno spremljali poročila, odrasli pa so pogosto diskutirali o dogajanjih. Eno najbolj živahnih diskusij sta v tem času vodila Fati F. in gluhonemi prijatelj njenega brata, Yacoube (ki je prav tako gluhonem). Prijatelja smo poznali po imenu *Tailleurce* (v jeziku džula: 'krojač'), saj je kot krojač delal na glavni mestni tržnici. *Tailleurce* je kristjan in z velikim zanimanjem sledi aktualnim političnim dogodkom, o katerih mu s televizije in z radia poročajo njegovi slišéči prijatelji. Je proameriško usmerjen in meni, da so Osama Bin Laden in večina preostalih muslimanov z Bližnjega vzhoda bolj kot ne kriminalci. Vsakič, ko je v oktobru 2001 prišel na obisk Bationojevim, je izzival Fati F. s svojimi proameriški izjavami. Fati F., ki je izjemno pobožna muslimanka, meni, da je njena moralna dolžnost, da se v diskusiji vedno opredeli za muslimane, in je tako vztrajala, da je Osama Bin Laden rešitelj zatiranih muslimanov. *Tailleurce* je pristopil k njej in pokazal znak za Američane ter znak, da so OK, nato pa znak za Arabce, ki mu je sledil znak za norost. Fati F. je v svojem polomljenem znakovnem jeziku, ki se ga je naučila od brata, odgovorila, da je ravno obratno. Bin Laden je dober in Američani so nori. Tako sta si nekaj minut v veliko zabavo vseh prisotnih izmenjevala hvalo in žaljivke. Toda večina domačih je, kadar so na televiziji kazali ranjene Arabce ali druge muslimane, vedno sočustvovala z Arabci oziroma muslimani. Zanimivo je, da se najstarejši in najbolj izobražen član družine, Amadou, nikoli ni spuščal v razprave z njimi; prav tako je redko gledal poročila na televiziji in je raje poslušal radijsko postajo Radio France Internationale, o njihovih poročilih pa razpravljal s prijatelji zunaj družinskega okolja.

Zaradi zapletenosti lokalne politične situacije so diskusije o lokalni politiki omejene na ožji krog ljudi, ki jim človek lahko zaupa. Ko so v Bobo Dioulassouju leta 2001 izvolili novega

17 Prevod: »Njena obleka je lepa.«

18 Prevod: »Poglej!«

župana, so se mnenja glede na etnično pripadnost sogovornika zelo razlikovala. Etnična skupina Bobo, ki je avtohtona in je že tradicionalno imela večino v lokalni vladi, je bila nezadovoljna z rezultati, ki so na mesto župana postavili predstavnika etnične skupine Samo s severa države. Ko smo nekega večera pri Bationojevih med obiskom družine Sanou iz etnične skupine Bobo spremljali poročila, se je na ekranu pojavil novi župan s svojo izjavo. Fati F. se je ponorčevala iz njegove manjše govorne nape, kar je pri Dieudonnéju Sanouju vodilo v čustveno izjavo o nepravilnosti volitev in o tem, da ni primerno, da je župan po rodu iz drugega konca države. Mamou in Fati F. njegovega izbruha v njegovi prisotnosti nista komentirali. Ko je odšel, pa sta dolgo razpravljali o tem, kako nadležni so Bobo, ki se obnašajo, kot bi mesto pripadalo le njim. »*Saj so bili strašno dolgo na oblasti, naj vendar prepustijo možnost še komu drugemu.*« Ko so Sanoujevi ponovno prišli na obisk, so jih gostoljubno sprejeli in se o politiki niso pogovarjali.

Antropologi so zabeležili dejstvo, da je »moralizirajoči diskurz« pogosto ključni element obrekovanja in da so takšni diskurzi povezani s posameznikovim dojemanjem lastnega družbenega statusa (Van Vleet 2003: 505). S kritiziranjem neprimernega obnašanja drugih se človek predstavi kot nekdo, ki je moralno večvreden, saj se zna primerno vesti in hkrati tudi prepoznati napake drugih ljudi. Čeprav je pri do sedaj navedenih izjavah mogoče prepoznati moralizirajoči podton, menim, da so telenovele še zlasti navdihujoč teren za moje informatorje, ki so ob gledanju teh programov še zlasti zgovorni. Ko sem konec leta 2000 prvič prišla na teren v Burkina Faso, je bila na večernem sporedu nadaljevanka Santa Barbara, ki je bila pred nekaj leti zelo popularna tudi v Sloveniji. Osnovna zgodba se vrti okoli izjemno premožne družine, ki živi v kalifornijskem mestu Santa Barbara. Glavna junakinja, hči bogatašev, pa je zapletena v mitsko ljubezensko zgodbo s policistom mehiškega rodu. Kot v večini ameriških telenovel,¹⁹ so glavne tegobe junakov povezane z velikimi posli, gala sprejemi in so svetlobna leta oddaljene od življenja povprečnega Burkinafasca. Kljub temu, ali morda ravno zato, so bili ljudje v Burkina Fasu nad njo navdušeni in niso hoteli zamuditi nobenega dela. Glavna privlačnost je verjetno univerzalnost ljubezenske zgodbe med bogatimi in revnimi junaki, ki lahko preseže vse kulturne, prostorske in časovne okvire. Vsakič, ko je v nadaljevanki rdeča nit zapletena ljubezenska zgodba, so gledalci očarani. Poleg ljubezenske zgodbe lokalne gledalce privlači tudi bogastvo TV junakov. Številni gledalci, predvsem tisti, ki niso šolani, verjamejo, da je življenje na TV ekranu realen odsev življenja na Zahodu in da vsi belci živijo v palačah, tako kot junaki Santa Barbare in podobnih nadaljevank. K takemu prepričanju pripomorejo tudi nekateri belci, ki živijo v Burkina Fasu, predvsem predstavniki velikih podjetij in zaposleni na veleposlaništvih, ki živijo v izjemno razkošnih vilah in se prevažajo z ogromnimi avtomobili. Burkinafasci tako težko verjamejo, da povprečen belec živi v majhnem stanovanju in se vozi z javnim prevozom.

Ljudi zanimivo življenje »bogatih in slavnih« sicer privlači, toda dogodke na ekranu analizirajo in kritizirajo, in pogosto, kot sem že zapisala, o njih moralizirajo. Brazilska telenovela Terra Nostra, zasnovana na zgodovinskih dejstvih o italijanskih migran-

tih, ki so imeli v lasti kavne plantaže v okolici Sao Paola, je bila močan magnet za takšne komentarje. Ena med bolj kontroverznimi zgodbami v nadaljevanki je govorila o mladem dekletu, ki je bilo v romantičnem razmerju s sinom lastnika plantaže, njen oče pa je bil tam vodja delavcev. Zaradi razrednih razlik so fantovi starši nasprotovali zvezi ter so sina prisilili v poroko z bogatim dekletom. Kljub poroki je mladenič nadaljeval staro ljubezensko zvezo in je ljubici v mestu kupil hišo. To zunajzakonsko razmerje je sprožilo veliko razpravo med Bationojevimi ženskami. Ob spremljanju programa so ljubico zmerjale z različnim žaljivkami in menile, da je njeno obnašanje popolnoma nesprejemljivo. To so počele kljub temu, da so vse vedele, da je bila ena med gledalkami, Fati F. (ki je bila ravno tako ogorčena nad nezvestobo junaka) že dalj časa ljubica poročenega moškega. Fatijino vedenje je treba razumeti v smislu, da kljub temu, da je v Burkina Fasu poligamija uradno dovoljena in jo ljudje največkrat razumejo kot del lokalne tradicije, razmerje s poročenim moškim ni priljubljena niti odobravana oblika partnerske zveze. Fatijine zveze v njeni družini sicer niso obsojali, vendar tudi ne odobraval²⁰ saj nobena burkinafaška ženska ni vesela, če ima njen mož še eno žensko, pa čeprav se z njo namerava poročiti. Fati je pogosto dejala: »*Ne bi me motilo, če bi imel moj mož že prvo ženo. Če bi za obe skrbel kot je treba, v tem res ne vidim nobenega problema.*« Njena izjava je zaradi njenega razmerja v konfliktu z njeno kritično reakcijo do ljubice poročenega moškega v nadaljevanki. Toda okoliščine, v katerih je to izjavila, so izjemno pomembne za naše razumevanje Fatijinega položaja. Identiteta posameznika ni fiksna, markerji identitete pa so pri posamezniku lahko včasih med seboj v konfliktu. Kot je zapisala že Katherine Ewing, »pri ljudeh iz vseh kultur lahko opazimo, da projicirajo večje število med seboj nekonsistentnih samoreprezentacij, ki so odvisne od konteksta in se lahko hitro spreminjajo« (Ewing 1990: 251). Nadalje pravi: »Posameznik se pogosto ne zaveda teh sprememb in nekonsistentnosti in kljub njihovi prisotnosti doživlja celostnost in kontinuiteto« (ibid.). Reakcijo Fati F. lahko pojasnimo tudi z mislijo Isaiaha Berlina, da »če pride do konflikta vrednot v posamezniku, to ne pomeni, da so ene prave in druge napačne« (1990: 12). Fati F. tako izjave podaja glede na njeno trenutno prepričanje in osebno sodbo dane situacije. Poskuša se čim bolj znati glede na omejitve svojega položaja, njene izjave pa so njena oblika sporočanja ljudem o tem, kakšno je njeno trenutno stanje in kaj so njene ambicije v prihodnje. Njene protislovne izjave odsevajo njen »dvoumen« položaj znotraj družine in širše skupnosti. Ker je pri poznih tridesetih še vedno neporočena, je v lokalnem smislu še vedno *sunguru*, 'dekle'. Hkrati pa njena finančna neodvisnost (ki je posledica zaposlitve) in to, da ima moped ter bogatega ljubimca (čeprav je poročen), v določeni meri relativizirajo njen samski status. Zato v izjavah pogosto nastopa z avtoriteto, ki pripada poročenim ženskam njenih let. Zunaj družinskega okolja nastopa veliko manj gospodovalno; kadar sem jo obiskala na delovnem mestu, je bila v interakciji s kolegi vedno bolj tiha, čeprav v zasebnem življenju poudarja svojo vlogo delovne in neodvisne samske ženske. Lahko rečem, da v različnih kontekstih uporablja bodisi idealno bodisi realno verzijo svojega življenja. Kadar je njen sogovornik nekdo, ki ne pozna njenega

19 Za podrobno analizo ameriških nadaljevank glej Anger (1999).

20 Po slabem letu se je z njim razšla, ker je ugotovila, da z njo ni imel resnih namenov.

družinskega položaja, lahko nastopa kot samostojna in uspešna samska ženska. Te vloge ne more igrati v družinskem okolju, kjer so vsi seznanjeni z dejstvom, da poročeni ljubimec z njo nima preveč resnih namenov.

Drugi ljudje v družini, predvsem Fati K. in Mamou, se največkrat razburijo, ko kateri med TV junaki kaže preveliko povzpetništvo ali pohlep. V mehiški telenoveli Catalina in Sebastian je mati glavne junakinje hčerkinji ljubezenski zvezi močni nasprotovala, dokler ni ugotovila, da je potencialni zet izjemno bogat. Med klepetom in obrekovanjem ljudje v Bobo Dioulassouju pogosto obsodijo tiste, ki pozabijo na tradicionalne vrednote in so »pokvarjeni«. Na podoben način so ženske in mladi v Bationojevji družini reagirali na dejanja pohlepne matere na TV ekranu. Kritika, ki jo gledalec usmeri v junaka na TV ekranu, je lahko izražena z večjo svobodo, kot kadar je namenjena resničnim ljudem. Tako ima lahko pogovor ob TV sporedu osvobajajoč učinek na govorca, saj lahko človek vedno reče, da je bila kritika namenjena televiziji in ne resničnim osebam, toda to še zdaleč ne pomeni, da gre za površno retoriko.²¹ Gre le za to, da so norme pravičnega obnašanja v Bobo Dioulassouju stroge in pogosto ne dovoljujejo, da bi na tiste, ki »grešijo«, pokazali s prstom in jih soočili z njihovimi nemoralnimi dejanji. Zatožiti ali neposredno kritizirati sorodnika bi bilo družbeno nesprejemljivo početje (Olivier de Sardan 1999: 251), zato ljudje to počnejo na posreden način, pogosto tako, da kritiko namenijo podobnim dejanjem na TV ekranu.

Lokalna TV produkcija: dekolonizacija malega ekrana ali neljuba podoba vsakdanje resničnosti

Prisotnost ameriških nadaljevanj na burkinafaški televiziji lahko interpretiramo kot obliko tujega vdora in negativni učinek globalizacije. Ljudi bombardirajo s podobami, ki niso del njihovega vsakdana in zato nimajo možnosti zares ovrednotiti tega, kar gledajo. Toda napačno bi bilo trditi, da vsak TV gledalec v Burkina Fasu televizijske podobe jemlje dobesedno oziroma jih razume kot odsev resničnosti. Prav tako uživanje podob s TV ekrana ni pasivno početje. Kljub temu, da številni verjamejo idealiziranim podobam ameriškega življenja, ne moremo govoriti o popolni lahkovernosti, saj so Burkinafasci pri spremljanju komedij in nanizank iz lokalne produkcije bolj zadržani in tudi bolj kritični.

Richard Wilk pravi, da se gledalci na TV program odzivajo na tri načine: prvi je »dominirani« gledalec, ki TV zamenjuje za resničnost; drugi je »nasprotujoči« gledalec, ki ima kritični odnos do programa; tretji pa je »pogajalec«, ki ne »razpravlja o pomenu« tistega, kar vidi na TV ekranu, vendar »interpretira in prilagaja« informacije glede na lastne izkušnje in interese (2002: 289–90). V preteklosti je veljalo prepričanje, da vsi revni ljudje, ker niso izobraženi, spadajo v skupino dominiranih. A kot so ugotovili že raziskovalci pred menoj, je vsak gledalec, tudi najmanj izobražen, sposoben zavzeti kritični odnos do tega, kar v določenem trenutku vidi na televiziji, in tudi najbolj izobražen človek podleže dominaciji nekega programa (Wilk 2002: 290; Ang 1985).

V odstavkih, ki sledijo, bom predstavila burkinafaško komično nanizanko z naslovom *Les Bobodioufs*, ki je bila posneta v Bobo

Dioulassouju in naj bi predstavljala vsakdanje življenje v tem mestu iz komičnega zornega kota. Oddaja je bila izjemno popularna in je po mojih opažanjih²² privabila verjetno prav takšno število gledalcev kot najpopularnejše telenovele. Les Bobodioufs so nastali v produkcijski hiši Frame Burkina, ki jo vodi v Burkina Fasu živeči Švicar Patrick Martinet, ki je bil scenarist, producent, snemalec in režiser nanizanke. Njegova produkcijska hiša je posnela tudi nanizanko *Au royaume d'Abou*, ki so jo na TNB z velikim uspehom predvajali med letoma 1998 in 2000. Uspeh Les Bobodioufs je bil podoben, in serijo so odkupile ter predvajale tudi televizije sosednjih frankofonskih držav. Igralci v nanizanki so šli na turneje po regiji, na nastopih so za gledalce v Mavretaniji, Senegalu, Slonokoščeni obali in Togu odigrali skeče iz oddaj.

Uspeh lokalno produciranih programov je presenetljiv, saj so v preteklosti burkinafaški gledalci kazali zelo malo zanimanja za lokalne oddaje, ki jih občasno predvajajo na TNB. Še zlasti so bili razočarani, kadar je bil namesto priljubljene telenovele na sporedu afriški film (*Touré 2003: 1*). Toda v nasprotju z večino dolgometražnih afriških filmov pa so od konca prejšnjega stoletja komične nanizanke izjemno popularne. Oddaje, kot sta *Kadi jolie* in *Vis à vis*, imajo zveste gledalce v vsaki družini, in izjave junakov teh oddaj so postale del vsakdanje govornice. Enako velja tudi za serijo Les Bobodioufs, ki je bila med mojo doktorsko raziskavo na višku popularnosti.

Les Bobodioufs

Osnovna zgodba v nanizanki se vrti okoli razširjene družine, ki živi v mestu Bobo Dioulasso. Tonton Brama in Tantie Awa imata dve hčerki, Oumou in Maï. Maï je poročena z Amadoujem, sinom Tonton Drissa in Tantie Abi, ki imata tudi hčer z imenom Fati. Fati in Amadoujeva nepismena bratranca Siriki in Souké sta pred časom prišla na obisk iz vasi in se ne nameravata vrniti. Oumou je poročena s Salifom, ki ima precej neuspešno kariero in jo vara s številnimi ženskami, med drugimi tudi z njuno sosedo. Tu je še Amadoujev bratranec Souleymane, ki ima svojo hišo in dela kot sodobni *marabout* (muslimanski 'vedeževalec'), saj uporablja za vedeževanje prenosni računalnik namesto tradicionalnih *kauri* školjk.

Vsak med junaki ima vsaj eno moralno sporno lastnost ali pa je zaradi lastne neumnosti nedolžna žrtev enega od drugih junakov. Maï je dominantna v odnosu z možem Amadoujem in ga ima pod zelo hudim nadzorom. Ne more razumeti, kako njena sestra dovoli, da se ji mož vlačí po mestu ter izkoristi vsako priložnost, da žali »neumno« sestro in njenega »ničvrednega« moža. Ker Maï meni, da vse težave v zakonu izvirajo iz vmešavanja sorodnikov, poskrbi, da njena mama in tašča le redko prideta na obisk, in če je treba, ju dobesedno vrže iz stanovanja. Maïna sestra Oumou pa nima nobenega nadzora nad svojim možem in s težavo dobi denar, da nahrani otroka, saj Salif ves denar zapravi za ženske. Ko se po moralno in finančno pomoč obrne k družini, jo ta po navadi odžene z besedami »saj smo ti rekli« ali pa »boš že potrpela, saj nisi edina ženska v takšni situaciji«.

Tonton Brama, oče Oumou in Maï, je mojster za vse in ves čas v stanovanju precej neuspešno kaj popravlja. Njegove žene njegovo mojstrovanje ne zanima in mu raje ukazuje ter ga zmerja. Ker Brama opravila vodijo tudi z domačega dvorišča, se v enem

²¹ Tu bi lahko potegnili paralelo z raziskavami Olivier de Sardan-a o korupciji v Afriki. Olivier de Sardan zastopa stališče, da čeprav je korupcija ves čas obsojana, tako v javnem in zasebnem diskurzu, pa so vsi ljudje na tak ali drugačen način vpleteni v različne oblike male korupcije (1999: 250–251).

²² Uradni statistični podatki o gledanosti posameznih oddaj niso na voljo.

delu nanizanke zaplete z mlado žensko, h kateri je šel popraviti televizor.

Drissa in Abi imata nadarjenega sina Amadouja, ki ima dobro službo in katerega edina napaka je pomanjkanje samozavesti v odnosu do gospodovalne žene Maï. Hči Fati je Amadoujevo popolno nasprotje. Ni končala šole, je izjemno lena in ves čas čaka, da bo kdo odkril njene strašne talente in ji ponudil službo z odlično plačo. Pogosto poskuša dobiti denar od brata, vendar jih največkrat, še preden uspe govoriti z njim, dobi po grbi od svakinje Maï. Drissa in Abi na njuno nesrečo že nekaj mesecev gostita revna nečaka iz vasi, Siriki in Souké. Ta dva sta tipičen komičen duo, ki se v vsakem delu nanizanke zaplete v težave. Kot sezonska delavca delata na gradbišču, toda ves čas ju odpuščajo, saj svoje delo opravljata slabo, predvsem pa, saj je Siriki nenehno zelo lačen, vsako jutro za dve uri izgineta na malico. Souleyman, *marabout*, znan tudi kot *souleymane.bf*, je goljuf, ki s svojim delom goljufa navne stranke, predvsem ženske, ki jih pogosto izkoristi tudi za spolne usluge.

Vsak del nanizanke se vrti okoli novega dogodka, ki je po navadi komične narave. Rdeča nit nanizanke so negativne značajske poteze junakov. Vsak junak posebej neko negativno značajsko potezo: pohlep, naivnost, zaostalost, neumnost, nepoštenost ali ukazovalnost, ki so predstavljene v komičnih situacijah, ob katerih se gledalci valjajo od smeha. Čeprav Les Bobodioufs predstavljajo ekstremno obliko vsakdanjega življenja v Bobo Dioulassoju, zgodbe temeljijo na konkretnih primerih. Številni ljudje so mi dejali, da je to njihova najljubša oddaja in da je naravnost fantastična. Toda oddaja ima prav tako številne kritike, ki pravijo, da so scene pretirane in da mečejo slabo luč na prebivalce Bobo Dioulassoja. Pri Bationojevih sta bila najbolj kritična Fati K. in Ahmed, ki sta dejala, da so ustvarjalci prešli meje dobrega okusa in da v Bobo Dioulassoju ni ljudi, kot so junaki Les Bobodioufs. Njuno kritiko moramo razumeti tudi v kontekstu konflikta med glavnim mestom Ouagadougoujem in Bobo Dioulassoju, ki je drugo največje mesto in kljub pogostemu govoru o decentralizaciji pogosto igra drugo violino v državni politiki. Prebivalci Ouagadougouja pogosto govorijo o Bobojcih kot o lenobah, ki čakajo na vbôgajme.

Kritika oddaje je bolj poglobljena verjetno tudi zato, ker je zgodba zasnovana na lokalnem življenju, ki ga ljudje dobro poznajo, medtem ko jim je življenje junakov telenovel popolnoma tuje in nimajo možnosti, da bi preverili avtentičnost dogodkov na ekranu. Prav tako norčevanje iz junakov Les Bobodioufs nekateri doživljajo kot norčevanje iz lastne kulture, ki se jim zdi nesprijemljivo. Gledanje televizije v tem primeru ni več varna dejavnost, saj na nek način televizija, ko začne kritizirati življenje v domačem okolju, vrne udarec.

Zaključek

V preteklosti so se člani bobojske družine zbrali v večjih skupinah, odrasli moški skupaj, ženske z otroki, mladi fantje skupaj, in jedli iz iste sklede. Danes je to tradicijo zamenjalo individualno prehranjevanje, ko vsak je s svojega krožnika (Debevec 2004). Pri Bationojevih danes občasno iz iste sklede jesta samo Mamou in Fati, medtem ko drugi jedo vsak s svojega krožnika. Kljub temu, da ljudje ne jedo več iz iste sklede, kar je bil nekoč najbolj značilen element »afriškega sloga prehranjevanja«, še vedno jedo v skupini, a marsikdaj pred televizijskim ekranom. Televizija na Zahodu velja za glavnega krivca izumiranja skup-

nih družinskih obrokov (Murcott 1997), v Afriki pa je na nek način nova oblika skupnega prehranjevanja, saj ljudi na svojevrsten način zbližuje (Rowlands 1994; Schulz 2001). Ženske in moški po tradiciji niso mogli jesti skupaj, v preteklosti so pogosto jedli celo v ločenih prostorih ali ob drugem času. V nekaterih družinah je žena postregla moške in jedla šele, ko so oni končali. Z vstopom televizije v vsakdanje življenje moški in ženske pogosto jedo drug ob drugem, vsak s svojega krožnika.

Seveda skupno prehranjevanje še ne pomeni enakosti. Kljub temu, da televizija ljudi zbližuje, ostaja cela vrsta nenapisanih pravil o tem, kako v burkinafaški družini gledati televizijo. Sedežni red odraža razslojenost po spolu in starosti, ki je ključni del burkinafaškega in vseafriškega vsakdana.

V Bobo Dioulassoju se TV gledalci vključujejo v cel kup pogovorov, ki sogovornika (in morebitnega opazovalca/poslušalca) obveščajo o govornem družbenem položaju, samopodobi in ambicijah. Prav tako poslušalec iz komentarjev spozna govorničev pogled na svet in moralo.

Popularni diskurz na Zahodu prebivalce afriškega kontinenta pogosto predstavlja kot pasivne potrošnike vsega, kar izvira z Zahoda, toda antropološke raziskave zadnjih dveh desetletij so pokazale, da so takšne predstave napačne. Pri gledanju televizije in drugih aktivnostih (kot recimo izbiri oblačil ali pripravi hrane) prebivalci Burkina Fasa (in drugih afriških držav) aktivno izbirajo in se odzivajo na tisto, kar razumejo kot napačne predstave, prirejanje resnice in zgolj neprimerno obnašanje. Pri sprejemanju zahodnjaških elementov v svoje življenje niso pasivni. Kot povsod po svetu pa so tudi oni lahko občasno žrtve manipulacije medijev in politike. Sodobnosti oziroma bolje rečeno zahodnih oblik sodobnosti ne sprejemajo brez zadržkov. Preizkusijo jo, in v primeru, da jo sprejmejo, to storijo v procesu udomačitve in kreolizacije, dokler ne ustreza lokalnim potrebam in standardom (Debevec 2007). Lila Abu-Lughod pravi, da nas televizija »prisili, da ljudi iz oddaljenih vasi predstavimo kot del istih kulturnih svetov, kot je naš – svetov množičnih medijev, potrošnje in razpršenih domišljjskih skupnosti« (1997: 128).

V članku sem se ukvarjala predvsem z dogodki iz domačega okolja, vendar so komentar na dogodke iz zunanega okolja oziroma sveta, pa naj bo to ulica, mesto ali kje daleč stran. Če je televizija v bistvu »domač medij« (Silverstone 1994: 25), pa nudi podoben neodomačenih prostorov in ljudem omogoča, da si ustvarijo mnenje o manj znanih ali popolnoma neznanih delih sveta.

Viri in literatura

- ABU-LUGHOD, Lila: The Objects of Soap Opera: Egyptian Television and the Cultural Politics of Modernity. V: Daniel Miller (ur.), *Worlds apart: Modernity through the Prism of the Local*. London: Routledge, 1995, 190–210.
- ABU-LUGHOD, Lila: The interpretation of culture(s) after television. *Representations* 59, 1997: 109–134.
- ABU-LUGHOD, Lila: *Dramas of Nationhood: The Politics of Television in Egypt*. Chicago: Chicago University Press, 2005.
- ANG, Ien: *Watching Dallas: Soap opera and the melodramatic imagination*. New York: Routledge, 1985.
- ANGER, Dorothy C.: *Other Worlds: Society seen through Soap Opera*. Letchworth: Broadview Press, 1999.
- APPADURAI, Arjun: *Social Life of Things: Commodity in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- ASKEW, Kelly: Introduction. V: Kelly Askew in Richard Wilk (ur.), *The Anthropology of Media – A Reader*. Oxford: Blackwell, 2002, 1–13.

BERLIN, Isaiah: *The Crooked Timber of Humanity: Chapters in the History of Ideas*. London: John Murray Publishers, 1990.

BUCHLI, Victor (ur.): *The Material Culture Reader*. Oxford: Berg, 2002.

de CERTEAU, Michel: *Iznajdba vsakdanjosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2007.

de CERTEAU, Michel, Luce Giard in Pierre Mayol: *The Practice of Everyday Life, Volume 2: Living and Cooking*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998.

DEBEVEC, Liza: *V Afriki nihče ne je sam, ali pač? Hierarhija v prehranjevalnih navadah burkinafaške družine*. *Emzin* 14, 2004: 73–76.

DEBEVEC, Liza: Z Maggi kocko do dvojno dobrega okusa: Spremembe in kontinuiteta v vsakdanji prehrani v urbanem Burkina Fasu. *Glasnik SED* 47(3–4), 2007: 12–16.

DEBEVEC, Liza: Kontinuiteta in spremembe v praznični prehrani pri muslimanih v urbanem Burkina Fasu. *Dve domovini* 31, 2010: 37–49.

EWING, Katherine: The Illusion of Wholeness: Culture, Self and the Experience of Inconsistency. *Ethos* 18, 1990: 251–278.

FRIEDMAN, Jonathan (ur.): *Consumption and identity*. Chur: Harwood Academic Press, 1994.

GREGORIČ BON, Nataša: Materialna življenja in potovanja žensk v Dhermiju/Drimadesu, južna Albanija. *Dve domovini* 34, 2011: 21–34.

HANSEN, Karen Tranberg: Second-hand Clothing Encounters in Zambia. V: Richard Fardon, Wim van Binsbergen & Rijk van Dijk (ur.), *Modernity on a Shoestring*. Leiden: EIDOS, 1999, 207–225.

LULL, James (ur.): *World Families Watch Television*. Newberry Park: Sage, 1988.

LULL, James: The Social Uses of Television. *Human Communication Research* 6, 1980: 197–209.

LUNAČEK, Sarah: Potovanje pomenov tuareškega zagrinjala skozi različne kontekste. *Dve domovini* 31, 2010: 13–35.

MANKEKAR, Purnima: National Texts and Gendered Lives: An Ethnography of Television Viewers in a North Indian City. *American Ethnologist* 20, 1993: 543–563.

MILLER, Daniel (ur.): *Worlds Apart: Modernity Through the Prism of the Local*. London: Routledge, 1995.

MLEKUŽ, Jernej (ur.): *Klepetavi predmeti: Ko predmeti spregovorijo o nas in drugih*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.

MURCOTT, Anne: Family meals – a thing of the past. V: Pat Caplan (ur.) *Food, Health and Identity*. Routledge, London, 1997, 32–49.

OLIVIER DE SARDAN, Jean-Pierre: African Corruption in the Context of Globalization. V: Richard Fardon, Wim van Binsbergen & Rijk van Dijk (ur.), *Modernity on a Shoestring*. Leiden: EIDOS, 1999, 247–268.

PAINE, Robert: What is Gossip About? An Alternative Hypothesis. *Man* 2, 1967: 278–285.

RAPPORT, Nigel: Gossip. V: Alan Barnard in Jonathan Spencer (ur.), *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. 2.izd. London: Routledge, 2010, 337–338.

ROWLANDS, Michael: The Material Culture of Success: Ideals and Life Cycles in Cameroon. V: Jonathan Friedman (ur.), *Consumption and Identity*. Chur: Harwood Academic Press, 1994, 147–166.

SCHULZ, Dorothea E.: Music Videos and the Effeminate Vices of Urban Culture in Mali. *Africa* 71, 2001: 345–372.

SILVERSTONE, Roger: *Television and Everyday Life*. London: Routledge, 1994.

TOURÉ, D.: Ces feuilltons qui font courrir les téléspectateurs – Les Bobodiouf, des héros aux couleurs burkinabè. L'hebdomadaire du Burkina 239, 2003, www.fasonet.bf/hebdo/actualite2/hebdo239/grosplanbobodiouf239/htm, 23. 2. 2004.

VAN VLEET, Krista: Partial Theories: On Gossip, Envy and Ethnography in the Andes. *Ethnography* 4, 2003: 491–519.

WILK, Richard R.: »It's Destroying a Whole Generation«: Televisions and Moral Discourse in Belize. V: Kelly Askew in Richard R. Wilk (ur.), *The Anthropology of Media – A Reader*. Oxford: Blackwell, 2002, 286–298.

ZELEZA, Paul Tiyambe: The media in social development in contemporary Africa. V: Kimani Njogu in John Middleton (ur.), *Media and identity in Africa*. Edinburgh: Edinburgh University Press for International Africa Institute, 2009, 19–35.

The Role of Television in Everyday Family Life in Urban Burkina Faso

The idea that the study of the influence of television on society and its reception by the viewers cannot be understood without taking into consideration the ways in which people talk about television is commonly adhered to by most anthropologists and sociologists studying television reception in the different world societies (Wilk 2002; Askew 2002; Schulz 2001). In his study on television watching among the families from various parts of the world James Lull argued that the viewers' conversations about what happens on the television screen are »one of the most powerful forms of empirical evidence to be considered« if one is to produce a valid piece of research on the social and cultural aspects of television. This chapter is an analysis of television watching that, like shopping, cooking or reading, has become one of the activities that constitute the practice of everyday life (Certeau 1988; Certeau, Giard & Mayol 1998), and I use »TV talk« both as a source of information and as a methodological tool for understanding the actions and words of the inhabitants of Bobo-Dioulasso. People's preoccupations with television watching can be seen to »comprise a politics of consumption that tells us something about being-in-the-world« (Hansen 1999: 220). As is the case with food, people are consuming images and making a statement about their position within the society. Thus my work continues in the tradition of the study of material culture and consumption in order to interpret social life (through material objects and practices) (Miller 1995; Appadurai 1986; Friedman 1994).

Issues of tradition and modernity, new forms of commensality, localisation of global forms, and revealing and concealing forms of gossip emerge from my ethnography of television watching and of the accompanying discussions of issues related and non-related to the programme. The article explores how, as television became an object (of prestige) around which social interactions take place, television viewing has, together with eating, created a new form of commensality. Conversations that accompany television watching, such as gossip about everyday life and about the people and programmes appearing on the television screen, are also analyzed. This activity also reveals the ways in which people use social networks to assure their place within their community. All these topics are discussed through ethnographic accounts of the conversations that take place in the compounds and through parallel descriptions of the contents of television broadcasts. Reactions of the public and of journalists to television programmes, which occasionally appeared in the Burkinabe press, are also taken into account in the analysis. Finally the article situates the Burkinabe ways of watching television within the existing anthropological literature on this subject.

